

AFSTANDSONDERWIJS: LEERLINGEN MOTIVEREN 'OP AFSTAND'

*Door Irma Heemskerk
April 2020*

Inleiding

Hoe kunnen leerlingen op de basisschool en in het voortgezet onderwijs gemotiveerd worden om onderwijs te blijven volgen, ook nu de scholen gesloten zijn? Wat hebben zij daarbij nodig? Scholen en leraren, maar ook ouders, spelen hierin een belangrijke rol. De beschreven principes zijn van toepassing op alle onderwijssectoren.

Nu de scholen gesloten zijn in verband met de Coronacrisis verwachten we van leerlingen dat zij thuis min of meer zelfstandig onderwijs volgen, zodat zij geen achterstanden oplopen. Dit vraagt veel van de motivatie van leerlingen. In vergelijking met andere landen wordt keer op keer gevonden dat de motivatie van Nederlandse leerlingen relatief laag is (Onderwijsinspectie, 2015; OECD, 2016). De huidige omstandigheden doen de motivatie waarschijnlijk geen goed.

1 Wat zijn de basisbehoeften voor een motiverende lespraktijk?

Drie basisbehoeften (*autonomie, competentie en sociale verbondenheid*) uit de zelfdeterminatietheorie bieden handvatten voor een motiverende lespraktijk. We beschrijven enkele praktische voorbeelden: wat betekent het voor de leerlingen en wat kunnen leraren doen?

[Meer lezen >](#)

2 Hoe motiveer je leerlingen?

De algemene principes voor het stimuleren van motivatie in het onderwijs zijn bij online onderwijs ook toepasbaar. Maar hoe werkt dit in de huidige situatie, waarbij leerlingen *volledig* op afstand onderwijs krijgen met eventueel begeleiding van de ouders of verzorgers?

[Meer lezen >](#)

3 Meer weten over motivatietheorieën?

Er is veel bekend over motivatie en er zijn verschillende theorieën over hoe het gestimuleerd kan worden. De motivatietheorieën zijn algemeen van aard, en niet alleen van toepassing op het basis- en voortgezet onderwijs. Met behulp van de theorieën onderscheiden we kenmerken van onderwijs die motiverend zijn voor leerlingen.

[Meer lezen >](#)

1 Wat zijn de basisbehoeften voor een motiverende lespraktijk?

Hoe organiseer je een veilig pedagogisch klimaat, persoonlijke aandacht, differentiatie, uitdaging en voldoende begeleiding en structuur voor leerlingen? De algemene principes voor het stimuleren van motivatie in het onderwijs zijn bij online onderwijs ook toepasbaar. Er zijn enkele wetenschappelijk onderbouwde bronnen waarin online onderwijs wordt besproken. Maar in de huidige situatie is het anders, omdat leerlingen nu *volledig* op afstand onderwijs krijgen met eventueel begeleiding van de ouders of verzorgers. Ook worstelen scholen met leerlingen die helemaal onbereikbaar zijn. Het is dus een ingewikkelde situatie, waarin we alleen maar kunnen proberen het onderwijs zo goed en motiverend mogelijk vorm te geven.

Op basis van het werken aan drie basisbehoeften *autonomie*, *competentie* en *sociale verbondenheid* beschrijven we in het [volgende hoofdstuk](#) een aantal motiverende onderwijsaanpakken voor het onderwijs. In het huidige hoofdstuk lichten we de drie basisbehoeften toe aan de hand van praktische voorbeelden (zie o.a. Ros et al, 2014; Verbeeck et al, 2010, 2013).

Autonomie

Autonomie staat voor:

- *Leerlingen* hebben invloed op wat ze doen. Ze krijgen bijvoorbeeld keuzemogelijkheden in welke opdracht ze willen uitvoeren, met wie, en hoe. Leerlingen kunnen kiezen of ze eerst willen deelnemen aan instructie voor een opdracht, of liever eerst zelf aan de slag gaan en later overleggen met de leraar.
- *Leraren* geven leerlingen uitleg over het belang van activiteiten, zodat ze er het nut van inzien. Leraren proberen aan te sluiten bij de belevingswereld van leerlingen, zodat ze eigen behoeften of interesses kunnen volgen. Leraren zijn flexibel, weinig directief (meer informatief taalgebruik), en stellen vragen aan leerlingen (vraag naar wensen en meningen van leerlingen en hierop inspelen).

Competentie

Competent zijn betekent:

- *Leerlingen* hebben het gevoel dat ze kunnen vertrouwen op hun eigen capaciteiten en mogelijkheden.
- *Leraren* kunnen het gevoel van competentie van leerlingen beïnvloeden door genoeg structuur en ondersteuning te bieden. Dit geeft de leerling houvast. Doelstellingen en verwachtingen moeten duidelijk zijn. Ook moet duidelijk zijn wat de consequenties zijn wanneer de doelstelling niet behaald wordt. De leraar geeft duidelijk aan hoe de procedures zijn, en biedt hulp en begeleiding op maat.

Sociale verbondenheid

Sociale verbondenheid houdt in:

- *Leerlingen* voelen verbondenheid met elkaar en met de leraar. Ze hebben vertrouwen in anderen. Er is een veilig en positief klimaat in de klas; leerlingen durven vragen te stellen en zijn niet bang om fouten te maken. Leerlingen ervaren de leraar als helpend en begrijpend.
- *Leraren* streven naar pedagogisch tactvol handelen. Dat wil zeggen dat zij (sociale) situaties in de klas overzien, deze situaties aanvoelen en begrijpen, en handelen vanuit begrip en respect. In het contact met leerlingen kunnen leraren op pedagogisch tactvolle wijze handelen door er volledig te zijn voor de leerling, open te staan en niet te veroordelen, het perspectief van de leerling in te nemen en door goed te luisteren.

2 Hoe motiveer je leerlingen?

Op basis van het werken aan de drie basisbehoeften *autonomie*, *competentie* en *sociale verbondenheid* beschrijven we in dit hoofdstuk een aantal motiverende onderwijsaanpakken voor het onderwijs. Deze aanpakken sluiten aan bij verschillen tussen leerlingen, bijvoorbeeld tussen jongens en meisjes (Heemskerk et al, 2012). Bij elk onderdeel gaan we vervolgens specifiek in op de huidige situatie waarin leerlingen *op afstand* onderwijs krijgen.

A. Veilig pedagogisch klimaat realiseren

Regulier onderwijs

Een veilig pedagogisch klimaat is de basis voor het welbevinden van leerlingen. Regels en structuur geven hierbij houvast. Hierbij zijn korte lijnen tussen school, ouders en leerlingen belangrijk. Een veilig pedagogisch klimaat vraagt om een positieve benadering van leerlingen, waardoor zij zich serieus genomen voelen. Leerlingen krijgen verantwoordelijkheden en kunnen zelf keuzes maken en experimenteren, zodat ze hiervan kunnen leren. Daarbij worden ze niet afgerekend op eventuele verkeerde keuzes, maar krijgen de kans om deze te herstellen.

Huidige situatie

Leerlingen werken thuis aan schoolse taken. Dat betekent dat de school weinig invloed heeft op een veilige fysieke omgeving voor leerlingen. Daar waar leerlingen onbereikbaar zijn geworden, of twijfels bestaan over de thuissituatie, kunnen scholen contact opnemen met instanties die hierbij kunnen helpen. Bij de meeste leerlingen is de thuisbasis veilig, maar door de Coronacrisis kan er wel sprake zijn van onzekerheden in het hele gezin. Ouders kunnen kinderen wellicht niet goed helpen door (mantel)zorg- en werktaken, of omdat ze de vaardigheden niet hebben.

Dagelijks werken aan schoolse taken kan bijdragen aan structuur voor leerlingen. Zij moeten hiervoor wel kunnen beschikken over lesmateriaal en over een computer of laptop met internetaansluiting. Veel scholen zorgen ervoor dat leerlingen boeken, schriften en opdrachten op papier thuis krijgen. Ook worden soms laptops beschikbaar gesteld. Digitale communicatiemiddelen en –leermiddelen zijn belangrijke hulpmiddelen voor leerlingen. Het is nog belangrijker dan anders dat opdrachten en taken haalbaar zijn. In de huidige situatie moet de onderwijslat dus niet te hoog worden gelegd. Daarnaast is er veel houvast en structuur van belang, afspraken en verwachtingen moeten juist nu duidelijk zijn. In onderstaand kader is een voorbeeld gegeven van afspraken die een school heeft opgesteld in de huidige situatie. Deze school heeft hiervoor leerlingen gevraagd naar hun ervaringen in de eerste Corona-weken in een enquête, en daar verbeterpunten uit gehaald.

Minkema – Onderwijs op afstand. Hier gaan we voor

1. We zetten de opdrachten & instructies ruim op tijd klaar, in ieder geval vóór de maandagochtend van de volgende week, zodat je elke dag ongeveer evenveel te doen hebt.
2. Wij voeren tussentijds geen wijzigingen door in de weektaken.
3. We beperken ons bij de opdrachten tot de essentie van de stof en houden er zoveel mogelijk rekening mee dat jullie voor zeker nog 10 vakken huiswerk krijgen.
4. Opdrachten & instructies plaatsen we per vak zo veel mogelijk op één en dezelfde plek: Magister òf Classroom.
5. Bij de opdrachten vermelden we een duidelijke deadline & plek om je werk in te leveren.
6. We bieden ten minste 1x per week per vak een instructiefilmpje of een digitale les aan. We kondigen dat op tijd aan.
7. Voor contact met de klas houden wij onze eigen lessen uit het basisrooster aan.
8. We gebruiken e-mail alleen voor contact met individuele leerlingen en dus niet voor groepsopdrachten of aanvullende instructies voor de hele klas.
9. We reageren op werkdagen binnen 24 uur op jouw mail. Misschien niet al direct met het volledige antwoord, maar dan weet je in ieder geval dat we jouw mail gezien hebben.
10. Weet dat jouw mentor, maar ook de leerlingbegeleiders er voor je zijn! Loop je ergens tegenaan of wil je met iemand praten, neem dan contact op!

B. Persoonlijke aandacht

Regulier onderwijs

Het is belangrijk dat leerlingen worden gezien in relatie tot hun achtergrond en opvoeding, daarom is goed contact met de ouders van belang. Leerlingen voelen zich gezien door persoonlijke aandacht van leraren. Bijvoorbeeld in de vorm van vragen (wat vind je belangrijk, wat wil in de toekomst gaan doen), je verplaatsen in leerlingen, aansluiten bij hun belevingswereld, hen uitnodigen om zichzelf te laten zien en verbinding/contact aan te gaan. Andersom motiveert het leerlingen als in een onderwijsevaluatie naar hun mening wordt gevraagd.

Huidige situatie

Persoonlijke aandacht voor leerlingen is juist nu van groot belang. Daarvoor is goed contact nodig met de leerlingen zelf en met de ouders. Dit kan bijvoorbeeld door geregeld telefonisch contact op te nemen (leraar/mentor) met leerlingen en ouders voor een

persoonlijk gesprek en een check op wat er nodig is om schoolwerk thuis te kunnen doen. Vraag leerlingen ook wat de school kan doen, of anders kan doen. Persoonlijk contact is hiervoor het meest aangewezen, maar soms kan het ook in de vorm van een enquête. Leerlingen kunnen zeker ook behoefte hebben aan contact met klasgenoten. Dit kan gefaciliteerd worden via verschillende digitale kanalen, bijvoorbeeld via een elektronische leeromgeving van de school. Dit contact met klasgenoten kan helpen om gevoelens van verbondenheid in relatie tot de school te stimuleren, en daarmee motivatie voor schoolwerk.

C. Differentiëren en keuzemogelijkheden bieden

Regulier onderwijs

Op verschillende manieren kan worden aangesloten bij interesses en capaciteiten van leerlingen. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld eigen keuzes maken voor de inhoud en de werkwijze bij zelfstandig werken of bij groepsopdrachten. Leraren kunnen in de les inhoudelijk aansluiten bij de voorkennis en belevingswereld van leerlingen. Zij kunnen ook stilstaan bij het nut van de leerstof voor leerlingen. Leraren kunnen afwisseling in de les nastreven, door een variatie aan werkvormen aan te bieden (activerend/competitie) en ook digitale leermiddelen in te zetten. Differentiatie naar voorkeuren en vaardigheden van leerlingen maakt onderwijs op maat mogelijk.

Huidige situatie

Digitale leermiddelen en educatieve games bieden mogelijkheden om te differentiëren tussen leerlingen en om hen keuzemogelijkheden te geven (zie ook: [Differentiatie in de klas: wat werkt?](#)). De kunst is om dit ook in deze periode goed aan te laten sluiten bij interesses en capaciteiten van individuele leerlingen. Tevens is het nodig om voldoende afwisseling te blijven bieden, zodat leerlingen niet alleen achter hun scherm zitten. Bijvoorbeeld met praktijkopdrachten, werkboeken, sportieve spelletjes of creatieve opdrachten. Daarnaast is het voor structuur en verbinding houden ook weer goed om regelmatig een instructiefilmpje of digitale les aan te bieden en af en toe groepsopdrachten te geven voor twee of drie leerlingen, waardoor ze ook met elkaar in contact komen. Omdat leerlingen bij afstandsleren niet zo makkelijk vragen kunnen stellen, is het belangrijk om helder te communiceren, zie ook onderstaand kader.

[Vernieuwonderwijs – Afstandsleren](#)

Bij online-opdrachten is het belangrijk dat leerlingen of studenten een aantal dingen heel helder hebben:

- *Hoe weet ik wat ik moet doen?*
- *Waar/wanneer/hoe kan ik hulp krijgen?*
- *Hoe weet ik wat ik kan/moet verbeteren?*

D. Leerlingen uitdagen

Regulier onderwijs

Uitdagend onderwijs, zoals vakoverstijgend onderwijs, of probleem-georiënteerd onderwijs kan activerend werken. Dit geldt ook voor extra aanbod in de vorm van verrijking of versnelling voor leerlingen die dit willen en aankunnen.

Maar met onderwijs is niet alleen aansluiten bij leerlingen belangrijk. We willen ze ook uitdagen en stimuleren om zich stapsgewijs verder te ontwikkelen, om iets verder te kijken dan waar ze goed in zijn, en nieuwe vaardigheden te leren. De uitdaging moet wel haalbaar zijn voor leerlingen. Een leergerichte aanpak is motiverender dan een prestatiegerichte aanpak. Gebruik toetsen en cijfers als middel om te reflecteren en zo het leerproces en de groei van de leerling in kaart te brengen. Het gaat dan om de individuele vooruitgang en inzet van leerlingen. Zo kunnen leerlingen beter met zichzelf vergeleken worden dan met andere leerlingen.

Huidige situatie

Als leraren gewend zijn om vakoverstijgend onderwijs, of probleem-georiënteerd onderwijs te geven, dan kan dit ook op afstand aan leerlingen worden aangeboden, zie ook onderstaand kader.

Voor versnelling en verrijking geldt hetzelfde, maar bij afstandsonderwijs is het nog belangrijker om een vinger aan de pols te houden en te checken of leerlingen dit aankunnen in de huidige tijd. De haalbaarheid is belangrijk om de motivatie vast te houden. Individuele vooruitgang van leerlingen kan digitaal getoetst worden, leerlingen kunnen werkstukken maken. Leraren kunnen naar aanleiding van de resultaten telefonisch of digitaal in gesprek gaan en feedback geven en samen met leerlingen reflecteren over de behaalde doelen en inzet van leerlingen.

[Slimmer leren met ICT – Les op afstand. Scholengroep Dynamiek doet het zo](#)

“Ook leuk zijn digi-challenges, waarmee je leerlingen uitdaagt om zelf iets te bedenken op het gebied van wetenschap en techniek. Denk hierbij aan programmeren, stop-motion (een filmpje maken door een reeks foto's achter elkaar te plakken), of laat hen vanuit eigen nieuwsgierigheid ontdekkend, onderzoekend en/of ontwerpend bezig zijn.”

E. Begeleiding en structuur bieden

Regulier onderwijs

Bij een ontwikkeling naar zelfstandigheid en autonomie is structuur nodig om leerlingen houvast te geven. Hierbij gaat het om inzichtelijk maken wat nodig is voor de eigen doelen van de leerling. Daarnaast is aandacht nodig voor ontwikkeling van meta-cognitieve vaardigheden. Bijvoorbeeld voor zelfregulatie moeten leerlingen hun activiteiten leren plannen en leren reflecteren op eigen handelen. Om te kunnen samenwerken moet er daarnaast ook aandacht zijn voor reflectie op rolverdelingen en taakverdelingen. Zo kunnen leerlingen hun talenten laten zien en zich ontwikkelen. Er is differentiatie nodig in de aangeboden structuur en de mate en vorm van begeleiding. Als leerlingen zelf kunnen reflecteren op vragen naar wat hun doel is, hoe het gaat en wat beter kan, kan dat de motivatie verhogen. Leraren kunnen hun feedback daarop richten. (zie Hattie & Timperley, 2007).

Huidige situatie

Het is niet gemakkelijk om leerlingen online te begeleiden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling en in het leerproces. Structuur en begeleiding aanbieden kan, zoals we hiervoor al beschreven, door duidelijke communicatie en afspraken. Maar in dit geval gaat het om aansluiten bij eigen doelen van leerlingen. Feedback en begeleiding moeten fijnmazig worden afgestemd op de leerling. De drie fasen-cirkel (zie kader) kan hierbij een hulpmiddel zijn. Leerlingen kunnen hiermee op hun eigen leerproces reflecteren. Leraren kunnen aan de hand van de resultaten met leerlingen in gesprek gaan en niet alleen inhoudelijke feedback geven, maar ook op de zelfreflectie van de leerling (telefonisch of digitaal). Leerlingen kunnen deze feedback benutten voor het verbeteren van hun leerproces.

Wij leren – Leerproces evalueren metacognitieve vaardigheden

3 Meer weten over motivatietheorieën?

Er is veel bekend over motivatie en er zijn verschillende theorieën over hoe motivatie gestimuleerd kan worden, onder andere de zelfdeterminatietheorie en de prestatiedoelen theorie. Deze theorieën zijn algemeen van aard, en niet alleen van toepassing op basis- en voortgezet onderwijs. Met behulp van deze theorieën onderscheiden we kenmerken van onderwijs die motiverend zijn voor leerlingen. Doordat de situatie nu anders is dan normaal kan een andere aanpak nodig zijn. De principes uit motivatietheorieën kunnen hierbij helpen.

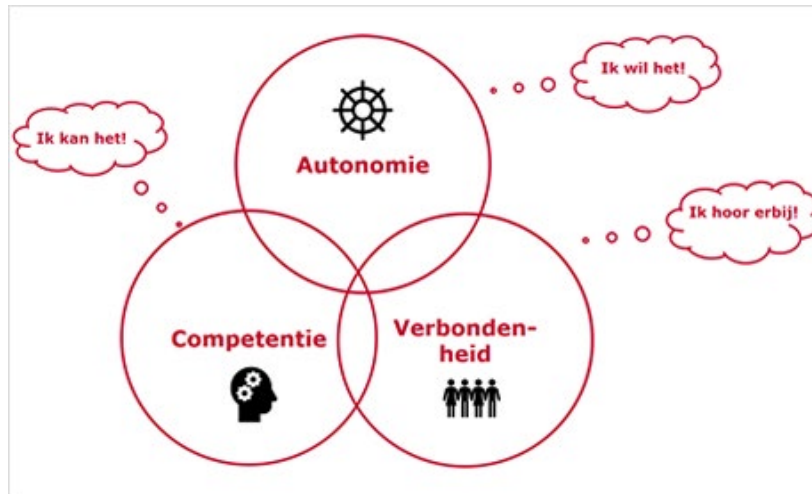
Zelfdeterminatietheorie

Deze theorie wordt het meest gebruikt in onderwijsonderzoek naar motivatie. De grondleggers van de zelfdeterminatietheorie zijn Deci & Ryan (Deci & Ryan, 1985; Ryan & Deci, 2000a). Zij onderscheiden intrinsieke en extrinsieke motivatie. Er is sprake van *intrinsieke motivatie* wanneer leerlingen inzet en interesse tonen voor schooltaken en er met plezier aan werken. *Extrinsieke motivatie* wordt gekenmerkt door beloning of dwang als drijfveer. In de zelfdeterminatietheorie wordt ervan uitgegaan dat intrinsieke motivatie van groot belang is voor studiesucces en zelfregulatie.

Er zijn inmiddels wel enkele nuanceringen bij de gedachte dat extrinsieke motivatie helemaal geen rol speelt. Zo kan schoolse motivatie worden versterkt als een leraar de leerlingen het belang laat inzien van bepaalde taken die hen niet intrinsiek motiveren (Ryan & Deci, 2000b). Dit is ook het geval als leerlingen meer controle krijgen over hun leeruitkomsten, bijvoorbeeld door beloningen waarmee ze informatie krijgen over hun competenties en vooruitgang (Pintrich & Schunk, 2002).

Hoewel er dus meer oog komt voor de toegevoegde waarde van sommige vormen van extrinsieke motivatie, blijft in de zelfdeterminatietheorie de leidende factor nog steeds intrinsieke motivatie.

Intrinsieke motivatie neemt toe wanneer de leeromgeving aan drie psychologische basisbehoeften voldoet. Deze drie basisbehoeften zijn: autonomie, competentie en sociale verbondenheid, zie onderstaande figuur.

- 1) Gevoelens van *autonomie* worden gestimuleerd als leerlingen a) een zekere mate van vrijheid krijgen om eigen keuzes te maken, b) een activiteit naar eigen inzicht uit kunnen voeren, en c) invloed hebben op wat zij doen voor school.
- 2) Leerlingen ervaren een gevoel van *competentie* wanneer zij vertrouwen hebben in hun eigen kunnen. Zij moeten het gevoel hebben dat ze voldoende capaciteiten hebben om de gewenste resultaten te behalen.
- 3) Bij *sociale verbondenheid* draait het om verbondenheid met de omgeving, erbij horen, gewaardeerd worden. Verbondenheid wordt gestimuleerd door goede relaties met leraren en medeleerlingen en een positief klimaat in de klas.

Lees meer over geschikte aanpakken op basis van de drie basisbehoeften

[Lees meer >](#)

Prestatiedoelen Theorie

De Prestatiedoelen Theorie maakt een onderscheid tussen leerdoelen en prestatiedoelen (o.a. Maehr & Midgley, 1991; 1996). Leerlingen kunnen gemotiveerd zijn door leerdoelen na te streven, dan is het doel het leren zelf. Leerlingen kunnen ook gericht zijn op het nastreven van prestatiedoelen, bijvoorbeeld door het willen halen van hoge cijfers in vergelijking tot andere leerlingen in de klas. Een aanpak gericht op leerdoelen met de nadruk op inzet en individuele vooruitgang van leerlingen leidt tot betere resultaten dan een aanpak gericht op prestatiedoelen van leerlingen (Van der Veen et al, 2014).

Motiverende kenmerken van onderwijs

Recent heeft de Onderwijsinspectie (2019) op basis van literatuuronderzoek en gesprekken met experts tien kenmerken geïdentificeerd die bijdragen aan motiverend onderwijs.

1. De school zorgt voor een veilige en ordelijke omgeving voor leerlingen.
2. Het onderwijs is doelgericht.
3. De school biedt een uitdagend leerstofaanbod.
4. De leerlingen worden gestimuleerd 'hogere denkvaardigheden' te gebruiken.
5. De leerlingen krijgen effectieve/constructieve feedback.
6. De school laat zien dat ze hoge verwachtingen heeft van leerlingen.
7. De leerlingen doen succeservaringen op.
8. Er is sprake van een positieve relatie tussen de school en de leerlingen.
9. De leerlingen hebben regie over hun leerproces.
10. Leerlingen hebben een perspectief op de toekomst.

De Onderwijsinspectie geeft aan dat de richting van het verband tussen motivatie en leerprestaties niet eenduidig is (zie o.a. Kirschner et al, 2019). Mogelijk wordt hoge motivatie juist veroorzaakt door goede prestaties (Garon-Carrier et al, 2016). Ook faalangst kan een rol spelen in motivatie en leerprestaties van leerlingen. De theorie van Covington (1991) verklaart hiermee de zogenoemde zesjescultuur: leerlingen passen hun leerstrategieën aan, waardoor ze bijvoorbeeld minder hard werken, en daarmee een excuus hebben voor als zij falen. Deze theorie gaat er dus vanuit dat leerlingen hun eigenwaarde willen beschermen en om die reden soms minder gemotiveerd zijn dan je zou verwachten.

Literatuur

Covington, M. V. (1992). *Making the grade. A self-worth perspective on motivation and school reform*. Cambridge: Cambridge University Press

Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Garon-Carrier, G., Boivin, M., Guay, F., Kovas, Y., Dionne, G., Lemelin, J., et al. (2016). *Intrinsic motivation and achievement in mathematics in elementary school: A longitudinal investigation of their association*. *Child Development*, 87(1), 165-175).

Hattie, J., & Timperley, H., 2007. *The power of feedback*. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112

Heemskerk, I., Eck, E. van, Kuiper, E., & Volman, M.(2012). *Succesvolle onderwijsaanpakken voor jongens in het voortgezet onderwijs*. Rapport 878. Amsterdam: Kohnstamm Instituut

Kirschner, P.A., Claessens, L., & Raaijmakers, S. (2019). *Op de schouders van reuzen Inspirerende inzichten uit de cognitieve psychologie voor leerkrachten*. Meppel: Ten Brink Uitgevers.

Maehr, M. L., & Midgley, C. (1991). *Enhancing student motivation: A school-wide approach*. *Educational Psychologist*, 26, 399-427.

Maehr, M.L. & Midgley, C. (1996). *Transforming School Cultures*. Westview Press, Boulder.

OECD (2016). *Netherlands 2016: Foundations for the Future. Reviews of National Policies for Education*. Paris: OECD Publishing.

Onderwijsinspectie (2019). *Motivatatie om te leren. Motiverende kenmerken van voortgezet onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Onderwijsinspectie (2015). *De staat van het onderwijs: Onderwijsverslag 2013/2014*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Pintrich, P., & Schunk, D. (2002). *Motivation in Education. Theory, Research and Applications. Second Edition*. Upper Saddle River: Merrill Prentice Hall.

Ros, A. , Castelijns, J., Van Loon, A., Verbeeck, K. (2014). *Gemotiveerd leren en lesgeven: De kracht van intrinsieke motivatie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000a). *Self determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well being*. *American Psychologist*, 55, 68-78.

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000b). *Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions*. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67.

Veen, I. van der, Weijers, D., Dijkers, A.L.C., Hornstra, L. & Peetsma, T.T.D.(2014). *Een praktijkreviewstudie naar het motiveren van leerlingen met verschillende prestatieniveaus en sociale en etnische achtergrond*. Rapport 924. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Verbeeck, K. (2010). *Op eigen vleugels. Autonomie voor kinderen in het basisonderwijs. 's-Hertogenbosch*: KPC Groep in opdracht van het ministerie van OCW.

Verbeeck, K., Hurk, A. van den & Loon, A. van (2013). *Verhogen van leerlingmotivatie door leraren. Onderzoeksrapportage*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.

Praktische tips:

Leraar 24 - Onderwijs op afstand kies de juiste lesopdrachten

Leraar 24 - Actuele tips en tools voor onderwijs op afstand

Slimmer leren met ict – Les op afstand scholengroep dynamiek doet het zo

Minkema – Onderwijs op afstand hier gaan we voor

Wij leren – Zelf gereguleerd leren

Wij leren – Leerproces evalueren metacognitieve vaardigheden

Vernieuwonderwijs - Afstandsleren

Leraar 24 – Hoe kun je leerlingen intrinsiek motiveren